

17. AUGUST 2011

Judith Butlers feministiske klassiker

AF LIV ROLF MERTZ

Butlers poststrukturalistiske stjernesked fra 1990 er langt om længe tilgængeligt på dansk i sin fulde længde. Alene dette faktum begejstrer KVINFOs webmagasins anmelder, som her leverer en kort gennemgang af værket og gør rede for dets betydning for kønsforskningen herhjemme og internationalt set. Men hvorfor i alverden er det, at Butler skal være så skidesvær at forstå?

I 1990 udkom den feministiske klassiker *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. Værket

skulle få vidtrækkende konsekvenser for, hvad der blev betragtet som feminisms subjekt såvel i som uden for academia. Hvor den franske eksistentialist Simone de Beauvoir (1908-1986) i *sit* uomgængelige trebindsværk *Det andet køn* (1949) stillede spørgsmålet: “Hvad er en kvinde”, spørger Judith Butler i stedet: “Hvilken ny form for politik træder frem, når identitet som et fælles grundlag ikke længere indskrænker diskursen om feministisk politik? Og i hvilken grad forhindrer forsøget på at finde en fælles identitet, som grundlaget for en feministisk politik, en radikal undersøgelse af den politiske konstruktion og regulering af identitet?” (s. XXXIII).

Et spørgsmål af en sådan kompleksitet er naturligvis ikke opstået af ingenting. Inspirationen til den bebudede undersøgelse skal bl.a. findes hos den tyske filosof Friedrich Nietzsche (1844-1900), der i *Moralens genealogi* (1887) hævdede, at

“der [ikke] er [nogen] ‘væren’ bag en gøren, virken, bliven til; ‘den gørende’ er blot tildigtet en gøren – men denne gøren er alt” (s. 71). Overført på køn er implikationerne for en feministisk praksis til at få øje på: En indkredsning af en definition på “kvinde”, der er så præcis som muligt – altså hende, hvis emancipation og repræsentation vi som feminister antages at efterstræbe – er ikke længere formålet. I stedet må vi se på, hvordan – og i hvis interesser – forestillinger om køn til stadighed citeres og *performs* (eller ‘fremføres’, som det så glimrende er oversat) snarere end udspringer af en indre essens, hvilket ellers synes at være den gængse opfattelse.

En anden væsentlig inspirationskilde er den franske idehistoriker Michel Foucault (1926-1984). Foucaults kritik af Freuds repressionshypotese (dvs. seksualitet betragtet som en iboende drift, der undertrykkes af civilisationen) er nødvendig for Butlers analyse af, hvordan køn og seksualitet fungerer som påbud frem for at være manifestationer af noget allerede eksisterende. “I hvilket omfang er “identitet” et normativt ideal snarere end et deskriptivt aspekt af erfaringer?” spørges der f.eks. på s. 59. Denne ‘omvendte kausalitet’ (sat lidt på spidsen), som er så karakteristisk for

Foucault, præger i høj grad Butlers argumentation bogen igennem. Det samme gælder hans magtbegreb, der udlægger magt som produktivt formende og virkende gennem sine subjekter snarere end at være et redskab i deres hænder.

TOUR DE FORCE I TRE AKTER

Kønsballade falder

i tre dele. I den første tredjedel – “Subjektet for biologisk køn/socialt køn/begær” – kritiserer Butler det, hun kalder grundlagstænkningen eller substansmetafysikken. Indledningsvis problematiseres “kvinden”, som jeg var inde på ovenfor, som feminismens subjekt. Denne problematisering glider over i en dekonstruktion af sondringen mellem biologisk og socialt køn (på amerikansk hhv. *sex* og *gender*), hvor sidstnævnte traditionelt set formodes at være en overbygning på førstnævnte. I modsætning hertil mener Butler, at produktionen af “biologisk køn som det prædiskursive bør forstås som effekten af det kulturelle konstruktionsapparat, der betegnes af *socialt køn*” (s. 46). Undervejs tager hun de franske feministiske teoretikere

Luce Irigaray (1932-) og navnlig Monique Wittig (1935-2003) under kærlig behandling.

I bogens anden del, “Forbud, psykoanalyse og produktionen af den heteroseksuelle matrice”, er vi stort set flyttet til Frankrig. Butler leverer en ækvilibristisk gennemgang af den franske psykoanalytiker Jacques

Lacans (1901-1981) teorier om Fallos, det Symbolske og Faderloven samt Joan Rivieres (1883-1962) skelsættende essay “Kvindelighed som maskerade” (1929). Også strukturalisten Claude Lévi-Strauss’ (1908-2009) sondring mellem natur og kultur får et skud for oven. Særligt imponerende fremstår Butlers teori om heteroseksuel melankoli som en effekt af dét afkald på et homoseksuelt begærsobjekt, som ikke må begrædes: “[H]vis melankoli fungerer gennem inkorporation, så bevares den benægtede homoseksuelle kærlighed gennem kultivering af en modsætningsrettet defineret kønsidentitet” (s. 132). I sandhed en provokerende og tankevækkende hypotese.

“Subversive kropshandlinger”, som er overskriften på bogens afsluttende tredjedel, er viet til den bulgarsk-franske psykoanalytiker Julia Kristevas (1941-) teorier om det semiotiske sprog og moderkroppen. Butler sætter sig for at demonstrere, hvorfor enhver feministisk strategi, der er ontologisk funderet, nødvendigvis må være en dødssejler, og argumenterer mod Kristevas konklusion, at kvindelig homoseksualitet er at ligne med psykose (sic!). Man skal nok være noget mere optaget af Freud og hans efterfølgere end denne anmelder for rigtig at blive fanget ind? Noget mere interessant er efter min mening hendes læsning af Foucaults anekdote om den franske hermafrodit Herculine Barbin. Endelig er den afsluttende diskussion af kropstegn som diskursive midler (“en kønnet kropsliggørelse af tid”, som T. Houborg så smukt

formulerer det på s. 234) samt dekonstruktionen af forholdet mellem kopi og original decideret brillant.

JE DÉFENDS

Nu er det jo de færreste epistemiske jordskælv, der får lov at gå upåtalte hen, og i førsteudgaven af *Gender Trouble* foregriber Butler da også den ene af receptionens to største anker, nemlig den, der har med forandringspotentialtiale at gøre. Hvordan ser handlekraftens overlevelseshet ud i et univers af butlersk beskaffenhed? Hvad gør vi herfra, hvis alt alligevel er diskurs, og der ikke længere er noget universelt kvindeligt subjekt at frisætte eller emancipere? Hertil svarer Butler, at “alle betegnelser [finder] sted inden for gentagelsestrangens kredsløb; “handlekraft” skal derfor placeres inden for muligheden af en variation over denne gentagelse” (s. 240). Hver citering rummer muligheden for undergravning. Med et af mine yndlingscitatater postulerer hun videre, at “[k]onstruktionen ikke står i modsætning til handlekraft; den er handlekraftens nødvendige scene, selve de begreber, hvormed handlekraft artikuleres og bliver kulturelt forståelig” (s. 243).

Et i de flestes øjne retfærdigt klagepunkt går på sprog og

stil: Hvorfor i alverden er det, at Butler skal være så skidesvær at forstå?

Det er på en måde rørende, at det først er i forordet til genudgivelsen af *Gender Trouble* (1999),

som T. Houborg generøst har valgt også at oversætte, at Butler forholder sig til denne kritik. Ifølge hende er “hverken grammatik eller stil politisk neutrale. At lære de regler, som styrer forståelig tale, er at få indpodet er normaliseret sprog, hvor prisen for ikke at opfylde kravene, er tabet af forståelighed” (s. XIX). I en elegant sammenkædning af de to ovennævnte kritikpunkter påpeger hun, at hun ikke forsøger “at være svær at forstå, men kun at gøre opmærksom på en vanskelighed, uden hvilken intet “jeg” kan komme til syne” (s. XXVI). Den mest overbevisende replik er dog efter min mening denne: “Hvem udtænker protokollerne for “klarhed”, og hvis interesser tjener de? [...] Hvad holder “gennemsigtighed” obskur?” (s. XX).

På falderebet bliver jeg nødt til at påpege, at ikke nok med, at Butlers politiske projekt i mine øjne er både visionært og sympatisk; hun kan også være hylende morsom! Sammenligningen af moderne DNA-forskeres gisninger om “aktive” og “passive” gensekvenser hos hhv. mænd og kvinder med Aristoteles’ mandlige og kvindelige principper (“Aristoteles lever!” på s. 186) turde afgjort fremkalde krusninger i mundvigen hos de fleste læsere. Ligeledes er opsummeringen af Kristevas teori om det abjekte som “måden, hvorpå Andre mennesker bliver til lort” (s. 224) et kærkoment og humoristisk stilskift. En anden type stilskift, som snarere afstedkommer en klump i halsen, findes på s. XVII, hvor Butler uventet slår et (desværre ikke videre veloversat) selvbiografisk

slag med halen ved at fortælle om de mange “møder, marcher og barer”, hun frekventerede i sin ungdom, hvor hun endvidere “så mange former for køn” og “forstod [s]ig selv som værende ved skillevejen med nogle af dem og stødte på seksualitet på dens kulturelle kanter”. Butler er et levende eksempel på, at “aktivist” og “akademiker” på ingen måde behøver at være gensidigt udelukkende kategorier, men tværtimod kan være hinandens vedvarende eksistensbetingelser.

Mit hjerte, hvad vil du mere?

DE DANSKE GEVANDTER TIL GENNEMLUFTNING

Alt i alt er denne anmelder glædeligt overrasket over oversættelsens kvalitet. Som tidligere nævnt er det begrænset, hvad der foreligger på dansk inden for denne tradition, så indsatsen har givetvis involveret en anseelig mængde terminologisk slid. Selvfølgelig er der et par skønhedsfejl hist og her. For eksempel synes det at volde T. Houborg visse vanskeligheder at bøje sine tillægsord i henhold til reglerne for fælleskøn eller intetkøn og skelne mellem “hans” og “sin” (se f.eks. s. 102), og kommasætningen virker noget uudgrundelig. Desuden ville det nok have været hensigtsmæssigt at oversætte det famøse Lewis Carroll-citat om det herreløse kattesmil på samme måde de to gange, det optræder (hhv. s. 69 og s. 170). Jeg er heller ikke helt glad for undertitlen: “Feminisme og subversionen af identitet”. Her ville jeg nok have foretrukket det mindre lixtunge “identitetens undergravning”? Endelig er glosen

“udtrykke” på bagsiden (“... søger Judith Butler at omforme de måder, hvorpå vi erfarer og udtrykker køn og identitet”) næppe velvalgt. Imidlertid er jeg kun stødt på to forekomster af, hvad jeg vil påstå er deciderede fejloversættelser, nemlig på s. hhv. 82 og 189. Alt i alt vil jeg derfor mene, at der er tale om en tilfredsstillende præstation.

FORFRISKENDE AT NYSTARTET FORLAG VOVER PELSEN MED BUTLER

At hele Judith Butlers gennembrudsværk nu kan læses på dansk vil ikke bare gøre mangan en dansksproget kønsforskningsstuderendes tilværelse betragtelig nemmere; det er også et vigtigt signal til resten af universitetsverdenen om, at Butler for længst er rykket op i en filosofisk vægtklasse, hvor selv de tungeste drenge ikke længere kan tillade sig at ignorere hende. I Tyskland udkom *Das Unbehagen der Geschlechter* allerede året efter originaludgaven, mens Tiina Rosenberg med antologien *Können brinner! Judith*

Butler: Texter i urval i 2005 sørgede for, at svenskerne fik adgang til en bred vifte af ikonets væsentligste tekster på deres eget modersmål. På dansk grund er den eneste forløber for *Kønballade* (så vidt vides) mine egne livtag med “Subjects of Sex/Gender/Desire” i *Feministiske tænkere* (2007).

Drengerøvshumor, antifeministisk tilbageslag og rigide faggrænser har vel alt sammen bidraget til, at Danmark indtager en sørgelig sidsteplads, hvad

udbredelsen af den amerikanske superstar angår. Så meget desto mere forfriskende er det derfor, at det er det lille nystartede forlag THP, der har vovet pelsen (og forsynet bogen med en for mig komplet uigennemskuelig forsideillustration).

I det nye forord fra 1999 skriver Butler, at motivationen bag værket bl.a. var “et ønske om at leve, at gøre livet muligt og at gentænke det mulige som sådan” (s. XXI). For denne anmelders vedkommende er hensigtserklæringen gået i opfyldelse: Hendes skrifter har haft en levedygtighedsmaksimerende og bevidsthedsudvidende effekt på mig gennem mere end 10 år. Derfor er det mig naturligvis en stor glæde, at der med den danske oversættelse åbnes mulighed for at udvide fanskaren. Butler for the world!

RELATEREDE ARTIKLER

KØN OG KLIMA

**VIL DU GØRE DIN
UNGDOMSORGANISATION
SKARPERE PÅ KØ...**

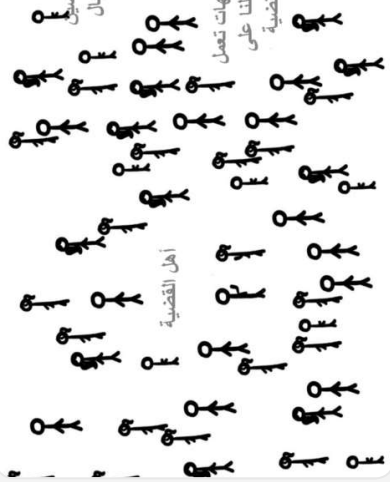
Nu har du chancen for at være med til at sætte dagsordenen om køn og klima i Norden, hvis du er mellem 18 og 30 år

STUDIESTART

KVINDER I UNIFORM

Det er den tid på året: Studiestart. Vi har analyseret tallene og giver dig myter og sandheder om det kønsopdelte studievalg.

INTERNATIONALT ARBEJDE

LØSNINGER TIL VANSKELIGE PROBLEMER

Innovative metoder støtter unge i Jordan i at skabe lokale forandringer for at få adgang til skole, ligeløn og et liv uden vold.

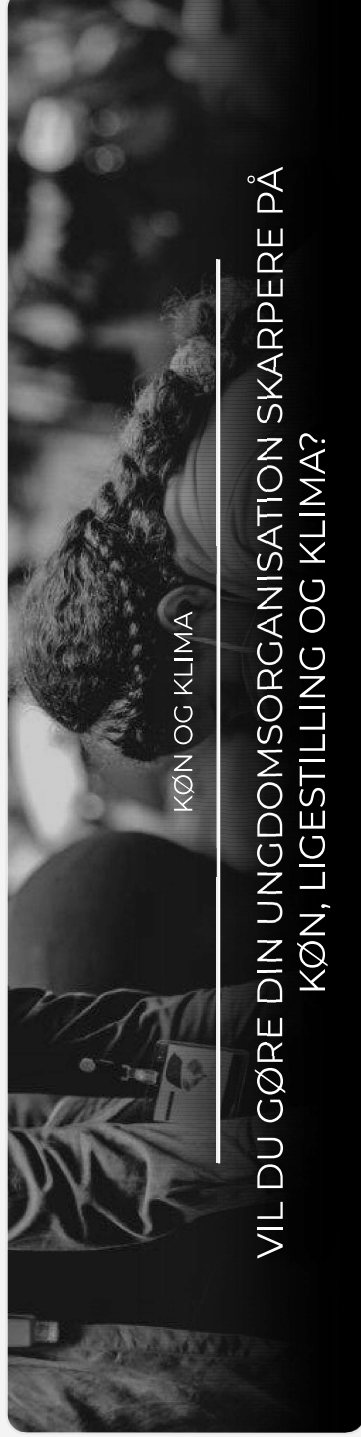
Tweets by KVINFO

ARABISK FORÅR 10 ÅR

TUNESIEN GIK FORREST – MEN NU ER LIGESTILLINGEN
USIKKER

KØN OG KLIMA

VIL DU GØRE DIN UNGDOMSORGANISATION SKARPERE PÅ
KØN, LIGESTILLING OG KLIMA?

NY RAPPORT FRA KVINFO

DANMARK KAN FÅ FLERE MINORITETSETNISCHE KVINDER I JOB

KØN-VIDEN

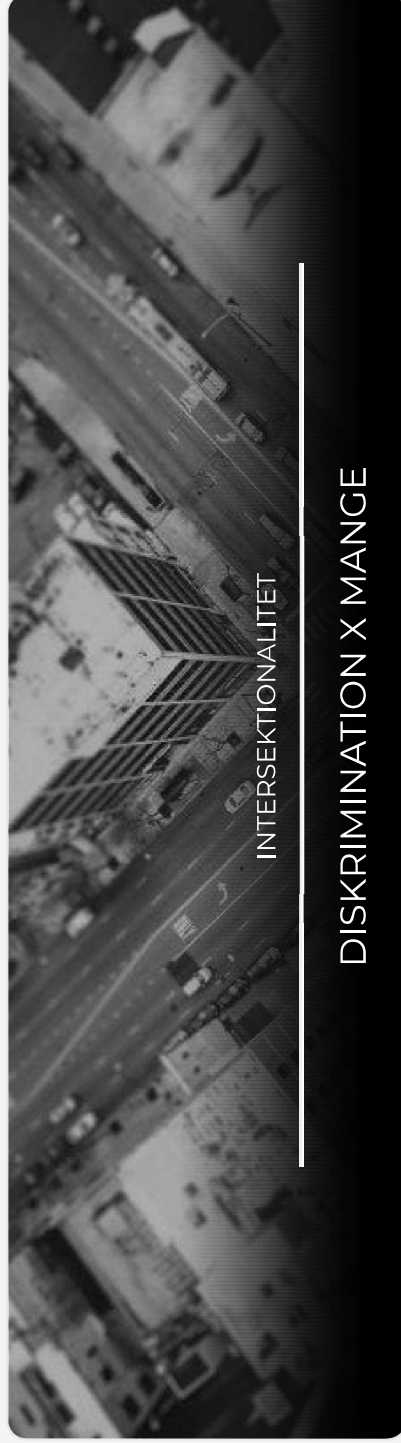
JOB I KVINFO

KVINFO SØGER NATIONAL CHEF

JOB I KVINFO

KOORDINATOR TIL MENTORNETVÆRK I TINGBJERG OG
UTTERSLEVHUSE

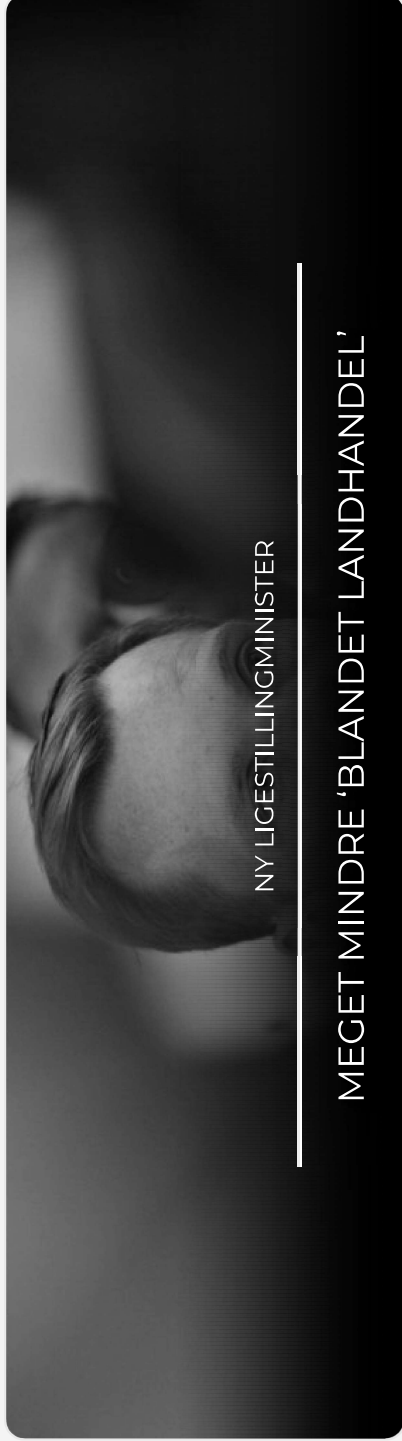
INTERSEKTIONALITET

DISKRIMINATION X MANGE

MANDEDAG

”DET ER JO IKKE SÅDAN NOGET, MAN NORMALT FORTÆLLER”

NY LIGESTILLINGSMINISTER

MEGET MINDRE ’BLANDET LANDHANDEL’

MÆNDS #METOO

SEKSUEL CHIKANE RAMMER OGSÅ MÆND

OM KVINFO

MEDARBEJDERE

PRESSE

NYHEDSBREV

KVINFO
KØN-VIDEN
INFORMATION
FORSKNING

KVINFO

CHRISTIANS BRYGGE 3
1219 KØBENHAVN K

CVR.NR.: 12919247

EAN NR.: 5798009814371

TLF: 33 13 50 88

E-MAIL: KVINFO@KVINFO.DK

KVINFO er Danmarks videnscenter for køn, ligestilling og mangfoldighed og samlingsstedet for forskning, viden og information om den moderne ligestillingsdiskussion nationalt og internationalt.

Kvinfo.dk - © Copyright 2018 All rights reserved.- Web by Robotnik.coop

privatlivspolitik
cookies
